

Saba Öymen

Takvimli Edebiyat
notları(III)

Takvimli Edebiyat Notları - 3

Ocak- Şubat

2 Ocak 1981 – Öykü ve masal yazarı, derleyicisi Eflatun Cem Güney öldü.

Eflatun Cem Güney, Hans Christian Andersen, Grimm Kardeşler, Ezop vardı yaşantımızda. Az gidilip uz gidilen, dere tepe düz gidilen çayırlar çimenler, biçilen lâle sümbüller, dönüp bir de bakınca görülen arpa boyu yollar, zaman içine giren zamanlar, saman içine giren kalburlar vardı. Keloğlan'a güldüğümüz, Kibritçi Kız'ı düşünüp ağlamaklı olduğumuz, Hansel ve Gratel için kaygılandığımız, On iki Dans Eden Prenses'in gizemli gece gezileriyle içimizin hopladığı yıllardı. O zamanlar kitapçı rafları şimdiki gibi çocuk kitaplarıyla dolu değildi; masallar, öyküler annelere, babalara defalarca okutulur, hep birlikte neredeyse ezberlenirdi. Çocukluğumun kalın ciltli Andersen Masalları'nın kapağı hâlâ gözlerimin önünde, içinden seçilen bir masalın örttüğü gecelerimiz sıcak anılarım arasında.

Çok zaman geçti eski masal kitaplarından birini elime almalı, sayfalarını çevirmeyeli. Büyükler için bir masal olan Yüzüklerin Efendisi'nin ve başka fantezi romanların kapağını açmak içinse hiçbir istek duymuyorum. Yüzüklerin Efendisi'nin "iyi" edebiyat olup olmadığı konusunda karar vermeyi yetkili edebiyatçılara bırakıyorum ama benim gibi düşünen çok kişi olduğu muhakkak. Toronto Üniversitesi Edebiyat Bölümünde, birkaç yıl önceki bir "fantezi edebiyat" kursunda bile Yüzüklerin Efendisi'nin ders konusu olarak seçilmediğini duymuştum. Dersi veren profesörün Tolkien'i pek sevmediği bütün öğrenciler tarafından biliniyormuş.

3 Ocak – Ahmet Ümit: *"Ben, insanın yalnız olduğuna inanıyorum. Biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yapısı bu yalnızlığı koşulluyor. Ama insan aynı zamanda toplumsal da. Belki işin hüznü veren tarafı da bu. Irmakların, dereciklerin içinde susuzluk çekmek."*

İnsan ruhu, toplumsal ilişkilerin boşalttığı, yalnızlığın yeniden doldurduğu bir pil gibi. Uyumlu ya da uyumsuz olması fark etmiyor, her ilişkinin yorucu olma gizilgücü var, çünkü çaba gerektiriyor. Ruhu dinlendiren şeyse, yalnızlık, dinginlik.

Yalnızlık kadar toplumsal ilişkileri de gereksiniyoruz elbette. Bir zamanlar mutluluğun yolu bireysel kaygılardan değil, vicdan, ahlak, görev gibi değerlerden geçirdi. Felsefeyi, edebiyatı

uğraştırırdı esenlik, ongunluk konusu. 1980'lerden başlayarak, bilim de (psikoloji, sosyal psikoloji, nöroloji) 'mutluluk'la ilgilenmeye başladı; Afrika'dan Kanada'ya, Avrupa'dan Amerika'ya sorular sordu, veriler topladı, beyin dalgalarına baktı, sonuçları değerlendirdi. Sonra mutluluğun gizini açıkladı. Aile, arkadaşlar, aşk... Sağlık, para, iş gibi başka etkenlerin yanı sıra, ama onların hepsinden de fazla, toplumsal ilişkiler etkiliyordu mutluluğu. Biz, birbirimizle ilişkide olduğumuzda mutluyduk.

Fakat burada bir eksik, hatta yanlış var gibi: Bilim, önce kendimizi hesaba alarak ilişki kurmamızı öğütlüyor. Bu doğal, diyebilirsiniz, binlerce yıldır insanın tüm çabası zaten kendisi için değil miydi? Hem evet hem hayır. Tüm düşünenleri uğraştıran konulara daha fazla dalmadan yalnızca şunu söylemek istiyorum: İlişkilerin doğal sonucu değil de tek başına başlama nedeniyse, sanırım 'mutluluk' içi boş bir sözcük olarak kalmaya aday.

3 Ocak 1992 – Singapur'da çiklet çiğneme yasağı yürürlüğe girdi. Ayrıca ülkeye giriş yapan yabancılara üzerlerinde bulunan çikletleri bildirme zorunluluğu getirildi.

Bir toplulukta yasaklar nereye dek gidebilir? Çiklet gibi masum bir maddenin yasaklanması olağan mıdır? Singapur'da vandallar otobüs koltuklarına, apartmanlardaki posta kutularına, anahtar deliklerine, asansör düğmelerine yapıştırıyorlarmış çikleti; temizliği belediyelere büyük vakit ve para kaybına neden olduğu için yasaklanmış. Çiklet değil de yapıştırılması olmalıydı yasaklanan, öyle değil mi? Peki çiklet severler güçlenip yönetimi ele alsalar, sonra da herkese çiklet çiğneme zorunluluğu getirseler ne olur?

4 Ocak 1919 – Mürebbiye, Hüseyin Rahmi Gürpınar.

Mürebbiye, Türk edebiyatından sinemaya uyarlanan ilk filmlerden olduğu gibi, sansüre uğrayan da ilk film. İstanbul'daki işgal kuvvetleri kumandanı Fransız general D'esperey yasaklamış gösterimini. Romanda, bir Türk aile yanına mürebbiye olarak giren Anjel köşkteki erkeklerin hepsini baştan çıkarıyor. Ahlaksız mürebbiye Anjel'in Fransız oluşu General D'esperey'in hoşuna gitmemiş olmalı.

Şakacı ve şaşırtıcı, Hüseyin Rahmi'den beklenebilecek gibi bir de sonu var romanın.

5 Ocak 1941 – Parası olmayan bir seyyar satıcı yılbaşı gecesi eğlenmek için çaldığı radyo yüzünden tutuklandı.

Kimi kurallarla yasalar, bazı durumlarda biraz bükülüp eğilemez mi? Kuralın da bir yargılayıcısı olsa ve yargıç vicdan olsa...

Geçenlerde okuduğum bir haber, Amerika’da bir eyalette, ölmek üzere olan annesini son kez görmek üzere yola çıkan kadının, uçakta yerini aldıktan birkaç dakika sonra uçaktan indirildiğini yazıyordu. Biletin alındığı seyahat şirketiyle Hava Yolları Şirketi arasında bir karışıklık yaşanmış, bilet iptal edilmiş. Bilet geçersiz fakat kadın bunun farkında değil. Tüm yalvarmalarına karşın, biletsiz yolculuk yapmasının olanaksız olduğu söylenerek uçaktan indiriliyor Carrol Amrich. Arabayla çıktığı yolculuğun yarısındayken annesinin öldüğü haberini alıyor.

İşte buradaki kural, biraz bükülüp yerinden oynatılabilecek türden.

5 Ocak 1935 – Şair, yazar, yönetmen ve ressam Furuğ Ferruhzad doğdu.

İran edebiyatının ünlü şairi Furuğ Ferruhzad... “Kendimle baş başa kalıp, şiir düşünmediğim günü boşa geçmiş sayıyorum” diyen Furuğ, mutsuz olduğu kocasından, oğlunun velayetini yitireceğini bilerek boşanır. Oğlunu bir daha göremez. Onun yalnızca iyi bir şair değil, topluma baş kaldıran, yürekli bir kadın olduğu yazılır hep. Evet, gerçekten birçok davranışı da bunu gösterir (İran toplumunun kadınlara karşı ayrımcılığını eleştirmiş, Şah’a karşı çıkmış, toplumdan dışlanan cüzamlılarla ilgili bir film yapmış, cüzamlı bir çocuğu evlat edinmiş). Fakat oğlunu bir daha görememek pahasına kocasından boşanmasının topluma bir başkaldırı oluşuna katılmıyorum, bu bana bir yüreklilik örneği gibi gelmiyor.

Onun, Kuş Sadece Bir Kuştur şiiri ne de güzel... Odamın önündeki balkon demirine konan kaygısız kuşla yer değiştirebilmeyi istediğim bir ilk gençlik günümü anımsatıyor bana.

(...) *Kuş sofranın kenarından uçtu / uçtu, bir haber gibi uçtu ve gitti / kuş küçüktü / kuş düşünmüyordu / kuş gazete okumuyordu / kuşun borcu yoktu / kuş insanları tanımıyordu /*

kuş havada / tehlike ışıklarının üstünde / bihaberliğin irtifasında uçuyordu / ve mavi anları çılginca deniyordu / kuş, ah sadece bir kuştı.

6 Ocak 2016 – Erzincan Valisi Süleyman Kahraman okulların tatil edildiğini sosyal medyadan duyurdu. Bir öğrenci kendisine “Bıyıklarına düşen kar tanesi olayım canım valim,” diye mesaj gönderdi.

Türkiye’deki bir arkadaşımın oğlu “Yaz tatili çok kısa, bir işe yaramıyor,” demiş.

Arkadaşım sormuş: “Neden?”

“Çünkü dokuz ayda öğrendiğimizi unutmak için yalnızca üç ayımız var.”

Avustralya’da öğrencilerin işi daha güç. Noel’le birleşen yaz tatili bir buçuk ayda bitiyor, Şubat demek yeni okul yılı demek. Üstelik ne kar ne de bıyıklı valiler var çocukları sevindirecek.

6 Ocak – Buket Uzuner: “Yazı, sinema kadar şanslı bir sanat değil. Yazarın tek aracı var, o da dil.”

Bir şeyin görülebilir olması, iletilmesinde, anlaşılmasında çok etkili fakat bir romandan ya da öyküden uyarlanmış bir filmi izlemek çoğu zaman düş kırıklığına yol açıyor.

Sinemayı, izlediğimiz film bir edebiyat yapıtının uyarlaması olduğunda bile, edebiyattan ayrı değerlendirmeli bence. Sinema, edebiyatın zengin sözcükleriyle konuşmuyor ama kendi diliyle çok güzel şeyler söylüyor.

8 Ocak – Feyza Hepçilingirler: “Biz de herkes gibi bir tek kez yaşama hakkına sahibiz; ama bu tek yaşamda üç darbe, sayısız muhtıra, soluk aldırmayan sıkıyönetimler, dahası soruşturmalar, kovuşturmalar, cezaevleri, ölüm oruçları, idamlar gördük. Ne için? Tümünün ana nedeni, siyaset.”

Bizden önceki kuşaklar da dünya savaşlarını görmüşler. Darbe de istemeyiz savaş da elbette; salt kendi yaşamımızda görmemeyi değil, hiç olmamasını dileriz. Peki, gelecek kuşakların

göreceği kim bilir neleri kaçırıyor olduğumuzu hiç düşündünüz mü? Bize bilgisayar rastladı, internet rastladı örneğin. Televizyon, telefon, cep telefonu, yaşamı kolaylaştıran kimi aletler rastladı. Gelecek yüzyıllarda, şu anda belki varlığını hayal bile edemediğimiz kim bilir neler günlük yaşamın parçası olacak. Coğrafya yazgıdır demişler ya, yaşadığımız dönem de öyle. Bu gezegenin üstündeki ilk insanlardan biri olmak düşmedi payımıza. 1800'lerin İstanbul'unda ahşap bir evin kafesli cumbasının ardından sokağa bakmak çıkmadı torbadan. Kent içi ulaşımın hava taşıtlarıyla sağlandığı geleceğe ait bir çağda gözlerimizi açmadık dünyaya. Bizim karşımıza çıkan da bunlar işte... Darbeler, sıkı yönetimler, terör, kargaşa, işsizlik artışı, bilgisayar, internet, küreselleşme, okunası kitaplar, izlenesi filmler...

8 Ocak - Sadık Özben: "Ve zaten, bir şey "post" oluncaya kadar sorun yok, anlıyorum. Örneğin "strüktüralizm"i anlıyorum. "Post-strüktüralist" olunca iş değişiyor."

1984 ile 1988 arasında yayınlanan Yeni Gündem dergisinde yazdığı yazılarda yaşamı, 12 Eylül sonrası toplumu, insanlık hallerini, kendini, arkadaşlarını, karısını anlatan Sadık Özben'in, Murat Belge'den başkası olmadığı daha sonra ortaya çıkmış.

9 Ocak – Feyza Hepçilingirler: "Bir politikacıya ülkeyi nasıl yönetmesi gerektiğini söylemeye kalkın, başınıza gelmedik iş kalmaz; ama aynı politikacı, hiçbir şey bilmediği dil konusunda, bilmediğini sorup öğrenme gereksinimi bile duymadan, "babayla oğul birbirini anlamıyor" diye ahkâm kesmekte bir sakınca görmez; sözcük yasaklar, yasa çıkarır, kurum kapatır; üstelik bunu Atatürk'ün mirasına el koyarak yapar."

Politikacı yalnızca dili değil her şeyi yönetmeye kendinde hak gören; eline yetkiyi alır almaz en doğruyu kendisinin bildiğini sanan kişi midir, ne dersiniz?

9 Ocak – Ali Teoman: "Ben okura kolaylık sağlayan bir yazar değilim. Kolay yazmıyorum, okur da okurken biraz zorlanabilir."

Ali Teoman'ın, yaşamı, ölümü, varoluşu sorgulayan, kimin ağzından anlatıldığı belli olmayan bölümleriyle de zor bir metin sayılabilecek romanı Eşikte'yi yakın zamanda severek okudum.

Okunması güç deneysel kitapların hepsini aynı sınıfa alamayız diye düşünüyorum.

Roman/öykü/anlatının bir çatısı olmasa da temeli olması, yazarın zihnindeki bir kaynaktan döküldüğünün hissedilmesi önemli benim için. Belli bir hikâyeye sahip olmasından, giriş, gelişme, sonuç biçiminde ilerlemesinden söz etmiyorum. Yazarın bir sorunu, ortaya koymak istediği, yanıtını aradığı bir sorusu, ulaşmaya çalıştığı bir yer var mı? Metnin ardında gerçek ve samimi bir düşünce, bir duygu saklı mı?

Acaba ne diyor diye düşünüp, hiç de bir şey demeyen satır aralarını çözümlenmeye çalışmayı kim ister...

10 Ocak 1935 – Yeni Türk Lügati için ilk 800 kelime seçildi.

1932’de Türk Dil Kurumu kurulduktan sonra Dolmabahçe Sarayında yapılan Türk Dili Kurultayı’na yalnızca dil uzmanları, sözlük düzenleyiciler değil, ülke halkı, özellikle de Türkçe öğretmenleri temsilci olarak katılmaya çağrılıyor.

Mustafa Kemal Atatürk, o sıralarda tüm dikkatini, Türk ulusuna yabancı sözcüklerden arındırılmış bir dil sunmak üzerine yoğunlaştırmış, öz Türkçe sözcükler bulmak ya da Türkçe sözcüklerle yabancı sözcükler arasındaki olası dilbilimsel bağları keşfetmek amacıyla günlerini eski ve yeni lügatler arasında geçiriyor.

Patrick Kinross, “Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu” adlı kitabında, Atatürk’ün konuşmalarına serpiştirdiği yepyeni kelimelerle dinleyenleri şaşırttığını, bazen henüz kimsenin anlamını bilmediği sözcükleri kullanarak, yanında olan Falih Rıfkı Atay’ı çaresizlikle kıvrandırdığını yazıyor. O sıralar Atatürk’e yaranmak isteyenler, Arapça, Farsça kökenli kelimelerden kaçınıyor, yeni Türkçe sözcükleri öğrenmeye çalışıyor, Cumhurbaşkanı’yla konuşurlarken onları kullanmaya özen gösteriyorlarmış. (1)

Anadolu ağızlarından birine ait kelimelerle bir sözlük hazırlamış olan Türkçe öğretmeninden, dil üzerine yazdığı makalelerle Atatürk’ün dikkatini çekmiş olan Sofyalı bir gazeteciye kadar çok sayıda kişinin katılımıyla yapılmış Türk Dili Kurultayı. Mustafa Kemal Atatürk’ün açış konuşması, meydanlara kurulan hoparlörlerle başlıca Anadolu şehirlerine ulaştırılmış.

1932’de başlayan süreçle kelimeler seçiliyor, zaman zaman belli sayıda sözcük içeren fasiküller yayımlanıyor fakat ilk Türkçe sözlüğün ortaya çıkması 1940’ların ilk yarısının sonlarını buluyor.

12 Ocak – Murat Yalçın: İlk kalem alıştırmalarımı günün en karanlık ve en sessiz saatlerinde, geceleri yaptım. Yazmayı mahrem bir iş olarak gördüm. Gün ışığında, ortalık yerde yazamazdım sanki.”

Orta okulun sonları ya da lisenin başlarıydı. Ders aralarında notlar alır, defterin tam ortasından kopardığım sayfaya bir şeyler yazardım bazen. Derste ya da teneffüste olan komik bir olayı, gönlümden geçirdiğim bir öyküye katabileceğimi düşündüğüm kimi sözleri... Bir gün arkadaşlarımdan biri ne yazdığımı sordu, kâğıdı çabucak çantama atıp, bir şeyler söyleyip soruyu geçiştirdim. Bir daha okulda yazmadım. Evet, yazmak benim için de gizli bir işti. Yazmanın, sır vermeye benzeyen bir yanı var sanki.

13 Ocak – Melih Cevdet Anday: *“Çık benim şair tabiatım, çık orta yere / Fakir güzelinden söyle / Hasret ateşinden çal / Çal, söyle benim derdimi sevdalı sesinle”*

Melih Cevdet Anday’ın Alaturka şiiri hepimizin bildiği o şarkıları söylüyor... Bir zamanlar Beraber ve Solo Şarkılar’da dinlediğimiz. Bazen de tokuşturulan rakı kadehlerinin çınlamasına, ta içten gelen ‘ah’ sesleri karışan şarkılar. Kederlenmenin, ağlamaklı olmanın toplum tarafından kabul görmüş biçimidir şarkılara eşlik etmek. Saklı acılar gün ışığına çıkar ama Melih Cevdet Anday’ın dediği gibi kimseler anlamaz ‘ah’ın sahiciliğini.

Hep bilinen şarkılar gibi olsun / Hani, dil-i biçareden/ Sun da içsin yâr elinden...../ Gel, hazırından söyle bu akşam / Üzme yetişir, üzme firakınla harabım. / Sonunda ah çekeriz derinden / Kim anlayacak sahiden olduğunu / Sen söyle yalnız / Zülfünderdir baht-ı siyâhım bestesini / Dede’den.

16 Ocak 1897 – Sahneye çıkan ilk Müslüman kadın oyuncu Bedia Muvahhit doğdu.

Öncü kadınlardan biri Bedia Hanım.

Sanatçı Ahmet Refet Muvahhit'le evlenmesi ve Muhsin Ertuğrul'un, Ahmet Refet Beyin arkadaşı olması, Bedia Muvahhit'in bir şanslıydı belki fakat öncesi de var. Yıl 1913. Osmanlı İmparatorluğu. Dersaadet Telefon Anonim Şirketi, telefon santrallerinde görevlendirilmek üzere kadın santral memureleri arıyor. Gazetelerde, kadın dergilerinde yayınlanan ilana başvuran çok az kadından biri de Dame de Sion'u yeni bitirmiş, atak bir genç kız olan Bedia Şekip. Böylece, sahneye çıkan ilk Müslüman kadın oyuncu olmaktan çok önce, telefon şirketinde çalışan ilk Müslüman kadınlardan biri olmayı da başarmış Bedia Şekip Muvahhit.

30 Ocak 1948 – Mahatma Gandhi bir Hindu tarafından tabanca ile vurularak öldürüldü.

Gandhi'nin geliştirdiği ve adını koyduğu şiddet içermeyen bir direniş biçimi var: satyagraha. Gandhi'ye göre, Batı'nın 'pasif direniş'i ile 'satyagraha' birbirinden farklı. Pasif direnişin, mağdurun silahı olarak görüldüğünü, kimi zaman şiddet içerebildiğini, 'satyagraha'nınsa güçlü olanın yöntemi olduğunu, şiddete asla başvurulmadığını söylüyor Gandhi.

Pasif direnişte karşı taraf sevilmeyen taraf. 'Satyagraha'da başlangıç noktası sevgi; nefrete, kine yer yok.

Satyagraha düşüncesini günlük yaşama uygulamak ilgilendiriyor beni.

Komşunuz, köpeğinin gece gündüz havladığından şikâyet ediyor, buna katlanmak zorunda olmadığını söylüyor.

Ya da yandaki inşaatın gürültüsüne, bir de köpek havlaması eklenince baş ağrısı çeken komşu sizsiniz.

Ev arkadaşınız çöpü dışarıya çıkarmayı hep size bırakıyor.

İş yerinde, yönettiğiniz ekipte çalışan kişilerden biri nerdeyse her öğle tatilinden geç dönüyor.

Lokantadasınız. Yan masaya sizden sonra gelenlerin yemekleri önlerinde, sizinki hâlâ ortada yok.

Lokantada yemeği geciktiği için öfkelenen müşterinin azarladığı garson sizsiniz.

Bütün bunlarla uğraşırken Gandhi'yi anımsayabiliriz. Onun yöntemi, çözümü kolaylaştıracağı gibi, güne öfkeyle değil dinginlikle devam etmemizi sağlayacaktır.

31 Ocak – Onay Sözer: “Sanat ya da edebiyat yapıtı, kendin oluşla aynı şey değildir; çünkü bizim hayali, yanlış benliğimizle özdeşleşmemizi de sağlayabilir. Onu yaşamdaki sorunlarımızın çözümleriyle karıştırmamalıyız. Ama yine de yapıt, içinde bulunduğumuz sorunlara bir küçük ışık tutuyor ve bizi biz “olma”ya çağırıyorsa bu, yalnız yazarın değil, okuyucunun da başarısı sayılmalı.”

Yalnızca ‘biz’ olmak değil, ‘biz’in gerçekte kim olduğunu bilmek de zor. Belki de kişinin kendisinin bile hiçbir zaman tam olarak keşfedemeyeceği bir şey ‘ben’. Üstelik değişken. İçinde bulunduğumuz hale göre değişebiliyor. Bazen de yaşadıklarımız zaman içinde bizi farklı bir kişi yapıyor.

Bazen kitap “ben”i keşfetmemize yardım edecek bir ipucu.

3 Şubat 1947 – Roman yazarı, şair, senarist Paul Auster doğdu.

Paul Auster’in Kış Günlüğü adlı anılarını okumuştum bir süre önce. “Hiç kuşkusuz sakat ve yaralı bir insansın, ta baştan beri içinde yara taşıyan birisin. Yoksa ne diye bütün ömrünü sayfaların üzerine o yaranın kanını akıtırcasına sözcükler dökerek geçiresin?” diyerek kendine sesleniyordu.

Bilinen soru: Yaralanmak pahasına yaşamak mı, yara almamak için yaşamamak mı?

Dünya üzerinde olup da acılardan pay almamak olası değil ama bu hayatı dolu dolu yaşayan kimilerinin çok daha derin yaralandığı bir gerçek. Herkes Frida Kahlo olabilir mi?

Dünyaya alçakgönüllülikle bakmak dert görmekle, yaralanmakla, özlemi bilmekle, kalp ağrısı çekmekle olabilen bir şey.

Öyleyse neden çevremizdekilere, sürekli olarak çok mutlu olduğumuz görüntüsünü vermeye çalışıyoruz? Mutsuz olmak niçin, neredeyse bir başarısızlık, utanılacak bir şey gibi görülüyor, itiraf edilemeyen bir ruh durumu oluyor?

15 Şubat 1967 – Türkiye’de yedi milyon “boş gezen” insan olduğu açıklandı. İzmir kahvelerinde on kişiye bir sandalye düşüyor. İstanbul’da ise bir kişi çalışıp üç kişi yiyor.

Tüm zamanların en iyi Amerikan durum komedilerinden biri olan Seinfeld dizisini izleyenler, George Costanza karakterini bilir. Devlet yardımıyla yaşamak için iş arıyor gibi görünmeye çalışırken hiçbir işte göstermediği kadar çok çaba gösterişini anımsıyorum onun. Kaytararak yaşamayı iş haline getirenler her yerde. Türkiye’nin boş gezenleri çalışıp kazanan aile üyelerinin, Batı ülkelerinin boş gezenleriyse çalışıp vergi ödeyen yurttaşların omuzlarına yaslanıyorlar.

16 Şubat – Sis: Tefik Fikret’in İstanbul’a lanetler yağdırdığı şiirinin adı.

Sarmış ufuklarını senin gene inatçı bir duman, / beyaz bir karanlık ki, gittikçe artan
ağırlığının altında her şey silinmiş gibi, / bütün tablolar tozlu bir yoğunlukla örtülü, /
Nasıl da kötümser Tefik Fikret bu şiirinde.

*Sanki bir hâin el, daha sen şehir olarak kuruluyorken, / lânetin zehirli suyunu yapına katmış
gibi! / Zerrelere hep riyakârlığın pislikleri dalgalanır, / İçerinde temiz bir zerre asla
bulamazsın. / Hep riyânın çirkefi; hasedin, kârgüdmenin çirkeflikleri; / (...) / Milyonla
barındırdığın insan kılıklarından/ Parlak ve temiz alınlı kaç adam çıkar?*

Yahya Kemal’in, Orhan Veli’nin, Bedri Rahmi’nin, şairlerin hepsinin farklı İstanbul’u var.
Birkaç dize de İlhan Berk’den:

*İşte kurşun kubbeler şehri İstanbul’dasın / Havada kaçan bulutların hıştırtısı / Karaköy
çarşısından geçen tramvayların camlarına yağmur yağıyor / Yenicami, Süleymaniye
arkalarını kirli bir göğe vermişler / Hiç kıvıldamıyorlar / Ayasofya elleriyle yüzünü kapamış
bütün iştahıyla ağlıyor (...) / İnsanlar sokak sokak çarşı çarşı ev ev / İnsanlar sırt sırta omuz
omuza verip durmuşlar / Boyunları bükük / Yorgun asabi kederli kindar*

18 Şubat – Oya Baydar: “Kimi yazar, kahramanlarının kaderini elinde tutar, romanın kurgusu doğrultusunda kendi istediği gibi belirler. Benimkiler ise neredeyse beni teslim alıyorlar.”

Pek çok yazardan benzerini duyduğum bu sözler, kendini tatlı tatlı kandırmak gibi geliyor bana. Yazarı teslim alan kahramanı teslim alan yine aynı yazar olduğuna göre!

19 Şubat 1960 – 60 yıllık hayatında bir mülakatı dahi geçemediğini belirten Şarkışlalı bir vatandaş bu haksızlık tamir edilmediği takdirde insanlık sıfatlarından mahrum edilmesini İçişleri Bakanlığı'ndan bir dilekçe ile talep etti.

Haksızlıkların kol gezdiği bu dünyada hiçbir mülakatı geçememiş olmak asıl ödül belki de.

20 Şubat – Hakkâri'de Bir Mevsim, Ferit Edgü

Takvim yaprağında Hakkâri'de Bir Mevsim'den yapılmış alıntıyı okuyunca, Doğu Öyküleri'nden birini, Kim adlı kısacık öyküyü anımsadım.

"(...) Aradan yıllar geçti. Yeniden vardım dağlara. Köyleri göçmüş, köpekleri bile havlamayan dağlara. Karşıma çıkan ilk insanoğluna sordum.

"Nereye gitti bu insanlar?"

Boş gözlerle baktı yüzüme. Rehberim sorumu kendi dilinde yineledi. O da ağzını açıp (çok şükür) üç sözcük söyledi. Sonra karşılaşmamız olağanmış gibi yoluna devam etti.

"Ne dedi?" diye sordum rehberime.

"Senin geldiğin yere gitmişler." dedi."

21 Şubat – Sıcak Şair: Turgut Uyar'ın deyişiyle Cahit Külebi.

Turgut Uyar Korkulu Ustalık adlı kitabında, Cahit Külebi için şöyle demiş: "Külebi sıcak şair; Türkiye'de az vardır böylesi, durup durup okunacak. Külebi bu az olanlardan."

İşte Külebi'nin sıcacık şiirlerinin birinden birkaç dize:

Gel Seninle Resim Yapalım / Bir yüz çizelim ince, / Küçük nezleli bir burun / Ve gözler zeytin iriliğinde. / (...) / Öyle bir yüz ki seher vakti / Mutluluk estirsin güneş doğarken / (...) /

Türküler, masallar gibi, / Hepsinin üstüne sonra / Kocaman bir insan yüreği. / Öyle bir yürek ki sevgiyle / Arkadaşlıkla, mutlulukla dolsun, / İsterse ondan sonra / Bütün şairler ölsün.

25 Şubat – Kantar kâtibi: “Bendeniz Muğla’da vazifedeyken,” dedi, “Yörük kabileleri vardı orda. Bunlar münhasıran çamfistiği ile tegaddi ediyorlar.” Şiştane’ye Yağmur Yağuyordu, Haldun Taner

Şiştane’ye Yağmur Yağuyordu’nun 1983’de basılmış bir nüshası var elimde. Bu sararmış yapraklı kitabın içinde ‘tegaddi’ sözcüğünü yadırgamıyor insan. Birinci Basım 1953 yazıyor kapağın içinde.

Haldun Taner’in tüm öyküleri arasında uzun öyküsü Ayışığında “Çalışkur”un yeri başka. Kurmacada yaratıcılığın en güzel örneklerinden biri olan öykü, Türk edebiyatındaki ilk deneysel öykü kabul ediliyor. Öykünün birinci bölümünü bitirip, Hikâyenin Tepkileri başlıklı ikinci bölümüyle karşılaştığınızda, okuduğunuz metnin öyle sıradan bir öykü olmadığını fark ediyorsunuz.

Klasik hikâye tanımına uygun olan birinci bölüm Çalışkur apartmanı ve çevresinde bir gece içinde yaşanan olayları anlatıyor. İkinci bölüm, öyküye tepki olarak gönderilen mektuplardan oluşuyor. İşte bu mektuplar her şeyi değiştiriyor ve öykü yeniden yazılıyor. Oyunlaştırılmış, birkaç kez sahnelenmiş Ayışığında “Çalışkur”. Şehir Tiyatroları tarafından ilk kez oynandığında, Nedret Güvenç, Tijen Par gibi ünlü oyuncular rol almışlar, İlyas Salman da bekçi Zülfikar rolüyle bu oyunda duyurmuş adını. Henüz okumamış olanların keyfini kaçırmamak için öyküdeki biçimsel denemelerin ayrıntılarına girmeden, sözü bitiriyorum.

Mart - Nisan

3 Mart – *Bakıp imreniyorum akınına / Şehrin üstünden uçan bulutların. / Gidiyor, gidiyorlar yakınına / Rüyamızı kuşatan hudutların*

Şehrin Üstünden Geçen Bulutlar, Ahmet Muhip Dranas

11 Mart – *Ben hangi şehirdeysem / yalnızlığın başkenti orası*

Göçebe, Cemal Süreyya

Uzun bir şiir Göçebe. Akdeniz'den Kargapazarı Dağları'na, Amasya'dan, Kars'a, Kütahya'dan Ankara Kalesi'ne uzanır mısralar.

“Bir de yine sevgili çocuk / Biliyorsun kişi tutkularıyla / Yalnızlığını adlandırıyor o kadar” der Cemal Süreyya.

16 Mart – Memet Fuat anlatıyor: “Nazım Hikmet her kitabı baştan sona okumazdı. Önce kitapla bir tanışma dönemi geçirirdi adeta. Karıştırır, orasından burasından okur, beğenmezse bir kenara bırakırdı.”

Nazım Hikmet'in okuma yöntemi böyleymiş. Karıştırıp, orasını burasını okurken kitabı beğenirse, sanki daha önce hiç okumamış gibi baştan sona okumuş.

17 Mart – “Ulusların yemek yeme adetleri en çok kahvaltılardan ayırt edilebiliyor. Çünkü günün en tutucu, en az maceraya açık, en şekillenmiş yemeği o. (...) Peyniri ancak mükellef bir yemek sonunda şarapla yiyen Fransız aynı peynirin sabahları Türk'ün çayına eşlik etmesine şaşkınlıkla bakar.” diyor Gündüz Vassaf. (Medeniyet, Kültür, Sanat)

Peyniri bırakın hele hele zeytini kahvaltıda yiyor olmamıza şaşırıyor Avustralyalı dostlarım.

23 Mart 2001 – İnsanlığın içinde uzun süre düzenli olarak yaşadığı ilk uzay araştırma istasyonu olan Mir Uzay İstasyonu'nun görevi sonlandırıldı.

1986'da uzaya gönderilen Mir'i Sovyetler Birliği, Sovyetler Birliği'nin yıkılışından sonra da Rusya yönetti. Güneşin bir günde on altı kez doğduğu ve battığı Mir Uzay İstasyonu'nda mürettebatın normal günlük yaşamını sürdürebilmesi için, Moskova'nın gece saatlerinde camların üstü örtülerek karartılıyor, gece olduğu izlenimi veriliyordu.

Dünyayı Sovyetler Birliği dağılmadan önce terk edip, dağıldıktan sonra Rusya'ya dönen iki astronot Sergei Krikalev ve Alexander Volkov tarihe Sovyetler Birliği'nin son iki yurttaşı olarak yazıldılar.

29 Mart 1982 – Carmina Burana'nın yaratıcısı besteci Carl Orff öldü.

Carmina Burana deyince aklımıza büyük bir güçle başlayan o muhteşem müzik parçası gelir, özellikle de başlangıç ve bitiş bölümü olan O Fortuna. 11. ve 12. yüzyıldan kalma el yazması şiirlerden ve metinlerden oluşan yapıtı pek de düşünmeyiz.

Carl Orff, Carmina Burana'nın toplam sayısı 254'ü bulan şiirlerinden (ve metinlerinden) yirmi dört tanesini bestelemiş, 1936'da müzik dünyasına sunmuş. Yapıt çok kısa zamanda klasik müzik repertuarın parçası oluvermiş.

7 Nisan 1995 – Feminist dergi Pazartesi'nin ilk sayısı çıktı.

1995 ile 2007 yılları arasında çıkan Pazartesi dergisini internette bulup okumak olası bugünlerde. Ocak 1998 sayısına göz gezdirdim.

"2000'lere şurda iki yıl kaldı. Başka birçok öngörünün yanı sıra 2000'li yılların Kadın Çağı da olacağı söyleniyor. Feminizm adına buruk bir zafer. 1970'lerde toplumu temelinden sarsacağını düşündükleri cinsel devrimin bugün "on derste orgazm" kitapçıklarında söndüğünü gören kadınlar ne hissediyorlar acaba? Yahut kendini var edebilmenin ve dillendirebilmenin bir "temsil" meselesine dönüştüğünü?"

Sonra ekliyor: “İki binli yıllar kadınların olacak, artık her yerde onları göreceğiz, hem de öyle eskisi gibi alt kademelerde değil, yönetici ve karar verenler olarak deniyor. Nitekim bunun örnekleri şimdiden çoğalmaya başladı bile.”

Bu sözlerin üzerinden yirmi yıldan fazla zaman geçti. Öngörülerin ne kadarı gerçekleşti acaba?

21 Nisan 1927 – Ahmed Arif doğdu.

Nasıl severim bir bilsen. / Köroğlu'yu, / Karayılanı, / Meçhul Askeri... / Sonra Pir Sultan'ı ve Bedrettin'i. / Sonra kalem yazmaz, / Bir nice sevda... / Bir bilsen, / Onlar beni nasıl severdi. / (...) / Bilmeni mutlak isterim, / Duyuyor musun?

Anadolu... Terk Etmedi Sevdan Beni... Hasretinden Prangalar Eskittim... Unutulmaz şiiirlerin şairi Ahmed Arif birçok şiiirini büyük aşkı Leyla Erbil'e yazmış.

Leyla Erbil'e mektuplarına bazen Leylim diye başlıyor Ahmed Arif, bazen Sevgili Canım, bazen Leyla'm, bazen de Kardeş Çocuk.

Suskun şiiiri Leyla Erbil'e düğün armağanı...

“Sus, kimseler duymasın / Duymasın, ölürüm ha / Aydım yarı gecede / Yeşil bir yağmur sonra... / Yağıyor yeşil (...)”

“Leylim,” diyor, “Ben fakir bir şairim. Bunu düğün hediyesi say. (...) Ne yalan söyleyeyim, üzgünüm, bir yerlerim kopmuş, kanamış gibi. Bunu ancak sen anlarsın. Gene de mesut olmanı bütün kalbimle isterim.”

23 Nisan – Mina Urgan anlatıyor: “Arif Dino, Abidin gibi konuşkan değildi. Zaten üç yaşına kadar konuşmamış. (...) Arif Dino, eline bir kâğıt parçası geçirince cebinden çok sivri yontulmuş bir kurşunkalem çıkarır, gözlüklerini alınından burnunun üstüne indirir, sürekli çizdi. Son derece güzel, küçük desenlerdi bunlar. Gelgelelim büyük bir resim ya da yağlıboya bir tablo yapmayı aklından bile geçirmezdi. (...) Deniz kıyısında topladığı küçücük çakıl taşlarını çakısıyla oyar, olağanüstü yüzler yontardı. (...) Gelgelelim Arif, büyük bir yontu yapmayı hiç düşünmezdi.” Bir Dinozorun Anıları

Mayıs - Haziran

10 Mayıs 1938 – Pazarlığı kaldıran, her malın üzerinde fiyat etiketi bulunmasını öngören tasarı TBMM'ye sunuldu.

Arkadaşımınla çarşıdayız. Satın almak istediği el havlusunun fiyatını düşürmeye çalışıyor. Sıradan bir havluya uygun, makul bir rakam yazılı etikette, arkadaşım bu rakamı ödeyemeyecek durumda değil.

“Ödeyiver şunu bitsin gitsin.” diyorum.

“Olmaz!”

Mutlaka havlunun üzerinde yazan rakamdan daha azını ödeyecek, başaramazsa sanki onuru zedelenecek.

Orta Doğu, Uzak Doğu, Hindistan, Avrupa, Afrika. Tarih boyunca bütün toplumlarda var olmuş pazarlık. Şimdilerde, Batı ülkelerinde yalnızca en ucuz ve en pahalı şeylerde kabul görüyor nedense. Bit pazarlarında ve ev, araba alışverişinde.

Satılık her nesnenin üzerine itiraz edilmesi yasak bir fiyat etiketi yapıştıran Batı alışveriş düzeni mi daha rahatsız edici, Doğu ülkelerinin pazarlık payını hesaba katarak fiyat söyleyen satıcısıyla, ucuzu daha da ucuza almaya çalışan alıcısı mı, bilmiyorum.

Belki de iyi yapılmış bir pazarlık hem alıcıya hem satıcıya kendini iyi hissettirdiği için tarih boyunca var olmuş.

12 Mayıs – “Bu insanlar Guguk Kuşu filmini de, Napolyon’un yaşam öyküsü filmini de, limana yanaşan beyaz bir yolcu gemisini de, vitrinlerdeki yeni sonbahar giysilerini de aynı gözlerle seyredebiliyorlarsa elimden ne gelir?” Çocukluğun Soğuk Geceleri, Tezer Özlü

Tezer Özlü’nün romanının kahramanı, ablasıyla birlikte Guguk Kuşu’nu seyrediyor. Sinemadan çıktıklarında aralarında kısa bir konuşma geçiyor. İşte yukarıdaki yorumu, bu konuşmadan sonra yapıyor Tezer Özlü/ kahramanı. Çektiği acıları anlayamayan ablasını ve onun gibi olan tüm insanları kastederek söylüyor.

Tezer Özlü farklı acılar yaşamış biri. Aynı yollardan geçmiş olmayanların onu anlaması güç belki, fakat yine de, insanların başkalarının yaşadıklarına duyarsızlıklarını ne de güzel vurguluyor bu sözleri.

Tezer Özlü kitapları bana romanla, yaşantı/anı kitapları arasındaki ayrımı düşündürüyor. Kurmaca içermeyen bir metnin roman/ öykü ya da anı mı olduğu, yazarın yazdıklarını nasıl adlandırdığıyla mı belirlenmeli? Yoksa edebiyatta böyle sınıflamalar yavaş yavaş kalkacak mı?

17 Mayıs – Günbegün: “Seni bir Çarşamba günü / Terk edeceğim / Sonra başımı alıp/
Perşembe’ye doğru gideceğim.” Ümit Yaşar Oğuzcan, Aşkımızın Son Çarşambası

Edebiyatımızdaki bir başka Çarşamba ve Bayan Nihayet:

*Sen Bayan Nihayet, sen ölümüm kalımım / Ben artık adam olmam bu derde düşeli / (...)
Çıkar giderim bu kentten daha olmazsa, / Sensizliğin bir adı olur, bir anlamı olur belki /
İnan belli etmem, seni hiç rahatsız etmem, / Son isteğimi de söyleyebilirim şimdi: / Bir gece
yarısı yazıyorum bu mektubu / Yalvarırım onu okuma çarşamba günleri.*

(Biliyorum Sana Giden, Cemal Süreyya)

24 Mayıs 2014 – Nuri Bilge Ceylan’ın Kış Uykusu filmi Cannes Film Festivalinde Altın Palmiye kazandı.

Kış Uykusu 2014’de Sydney Film Festivali’ne geldi. Üç buçuk saate yakın süren filmi nefesimi tutarak izledim. Film bittiğinde Sydney Film Festivalinde gelenek olduğu, her filmin bitiminde yapıldığı gibi, salondaki izleyicilerden alkış koptu. İzlediğimiz gösteri başarıyla sahneye konulmuş bir oyundu sanki, ayağa kalkıp alkışladı kimi seyirciler.

Sydney Morning Herald’ın sinema yazarlarından Paul Byrnes, yazısında şöyle diyordu:

“Destansı Türk filmi Kış Uykusu, Shakespeare’i hatırlatıyor. Güçlü, canlı diyaloglar...

Kullandığı yöntemler hiç modern olmasa da Nuri Bilge Ceylan modern sinemanın en büyük yazarlarından biri. Filmin tekniği klasik ve artık revaçta olmayan bir yavaşlıkta. Ceylan’ın ritim algısı belki de ulusal kimliğiyle ilgili bir durum. (...) Türkiye toplumu hakkında, çoğu eleştirel,

söyleyecek çok şeyi var Nuri Bilge Ceylan'ın ama filminde verdiği mesaj, bununla sınırlı değil.”

29 Mayıs – Annedili, Emine Sevgi Özdamar

Emine Sevgi Özdamar'ı ilk kez Haliçli Köprü'de okuduğumda, taze, değişik anlatımına hayran kalmıştım. Daha sonra okuduğum Annedili adlı anlatısı şöyle başlıyor: “Dilin kemiği yoktur, onu nereye döndürürsen oraya döner. Döndürülmüş dilimle bu Berlin şehrinde oturuyordum.”

“Dil derken kastettiğim konuşulan dil değil, annemin ağzındaki dildi; bedeninin sıcak bir parçası, konuştuğum dilin, duygularımın, çocukluğumun, gençliğimin sevgi kaynağı.” diyordu Emine Özdamar, Annedili'nden söz ettiği bir yazıda.

Aslında hepimizin bir anadili, bir de annedili var, değil mi? Birbirimizin anadilini değilse de, annedilini biraz olsun keşfetmekten başka yol olmasa gerek, yaklaşabilmek, paylaşabilmek için.

13 Haziran 1865 – Şair William Butler Yeats doğdu.

Butler Yeats ailesi sanatçı bir aile. William Butler şair, kardeşi Jack ve babası John ressam. İrlandalı ünlü yazar Colm Toibin, memleketlisi olduğu Yeats'leri anlatıyordu bir dergide. John Butler Yeats başladığı hiçbir işi bitirememesiyle ünlüymüş. İki oğlu, şair ve ressam iki kardeş ise üretkenlikleri, başladıkları her işi sonuna dek götürmeleriyle.

Baba Butler Yeats, 68 yaşında yerleştiği New York'dan oğlu William'a yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyor: “Oğlunun etkisi altında kalacak kadar uzun yaşayan çok az babadan biriyim. Bu etkiyi yok etmek, hiç olmazsa azaltmak için taşındım New York'a.”

Ölene değin dönmemiş baba Butler Yeats New York'dan.

William Butler Yeats Londra'da yaşarken, İrlanda'ya ve çocukluğuna özlem duyduğu bir gün en çok bilinen şiirlerinden biri olan Innisfree'de Göldeki Adacık'ı yazmış. İşte birkaç dize:

Kalkıp gideceğim şimdi, Innisfree'ye gideceğim, / Balçıktan ve sazdan bir kulübe yapacağım orada; / Orada dokuz sıra fasulye ve bal arıları için bir kovan edineceğim / Ve tek başıma yaşayacağım o arı uğultulu kayrada. / Biraz huzur bulacağım orada, çünkü huzur damlalarla gelir ağır ağır /(...) / Orada gece yarısı hep hafif bir ışık, öğlen mor bir parıltıdır, / Akşamsa keten kuşunun kanatlarıyla dolar /(...) / İşitiyorum göl suyunun alçak seslerle sahile vurduğunu; (...) /Derin yürek çekirdeğinde işitiyorum onu. (Çeviren: Osman Tuğlu)

21 Haziran 2005 – Uluslararası hukuka sahip çıkmak için kurulan Irak Dünya Mahkemesi'nin son oturumu İstanbul'da başladı. Vicdan jürisi adına açılışı yapan Hintli yazar Arundhati Roy, sessizlerin sesi olan mahkemenin tek başına direnişi ifade ettiğini söyledi.

2004 yılında Sydney Barış Ödülü'nü almıştı Küçük Şeylerin Tanrısı'nın yazarı. Ödül töreninde yaptığı konuşmada, arkadaşlarının, nasıl oluyor da senin gibi direnişçi birine barış ödülü veriyorlar, senin vücudunda barışçıl tek bir kemik bile bulunmadığını bilmiyorlar mı dediğini anlatmıştı şaka yollu.

“Adalet olmadan barış olmaz. Oysa bugün artık “adalet”in yalnızca varlığı değil, kavramı bile saldırıya uğramış durumda. Biz farkında bile olmadan, o muhteşem adalet kavramı, insan hakları kavramıyla yer değiştirdi.” diyordu Arundhati Roy.

28 Mayıs 1938 – İlk defa Türkiye’de çocuk haklarını korumak ve varlığını tanıtmak üzere bir çocuk gazetesi çıkmaya başladı.

Çocuk dergilerinin yazarları çoğunlukla büyüklerdir ama Avustralya’da 2016 yılında yayına başlayan bir çocuk gazetesine katkıda bulunanlar (editör, haberci, köşe yazarı) arasında birçok çocuk var. Gazetenin son günlerdeki araştırma konusuysa tatillerle ilgili: Okulların tatili daha uzun olmalı mı? Evet diyenler şu anda %69 ile önde gidiyor.

Temmuz - Ağustos

5 Temmuz 1950 – İstanbul Hemşeriler Cemiyeti kuruldu.

İstanbul Hemşeriler Cemiyeti'nin kurucusu, gazeteci Burhan Felek, Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerindeki köşelerinde, kentin sorunları ve hemşerilik terbiyesiyle ilgili yazılar yazmış. 1951'de İstanbul'un kurtuluşu törenlerine, üzerinde şehre ait özdeyişler yazılı, İstanbul'un silueti bulunan panolarla süslü bir otomobile katılmış Hemşeriler Cemiyeti. Otomobildeki iki genç kız, halka karanfillerle birlikte bildiri dağıtmışlar:

“Aziz hemşeri, İstanbul senindir, onu gözbebeğin gibi koru. Bir şehrin manzarası halkın medeni seviyesini gösterir. Düşmanlardan kurtardığımız İstanbul'u alakasızlıkla manen kaybetmeyelim.”

Burhan Felek'in 'hemşerilik'i, yurttaşlığı işaret ediyor. Bir ülkenin yurttaşı ya da bir kentin sakini olmanın getirdiği sorumluluklar, ayrıcalıklar. Hep birlikte yaşamamanın adabı.

Hemşeriliğin, o belli yerde, hepimiz için biricik olan, bazen çok sevdiğimiz, bazen terk etmek için can attığımız o kentte/ kasabada/ köyde doğmuş, büyümüş olmakla ilgili bir anlamı da var elbette. Hem gerçekçi hem duygusal yanı olan... Bazen yalnızca orada yaşıyor olmakla bile edinilir 'ait olma' duygusu. Kimliğimizi oluşturan, bütünü tamamlayan parçalardan biri olur o yer.

E postanın yeni yeni yaygınlaştığı yıllarda, sadece Japonya'da, sadece Hindistan'da, sadece Çin'de diye başlayan görseller dolaşırdı internette. İşte bu da sanırım sadece bizim ülkemizde: Durakta otobüs beklerken tanışılan kişiye sorulan soru: Nerelisin?

Seksen bir ilin hangisinden olduğumuz nasıl da merak konusudur... Memleketliyle karşılaşma olasılığı neden böylesine çekici?

23 Temmuz 1964 – William Golding'in aynı adlı alegorik romanından uyarlanan Sineklerin Tanrısı filmi İngiltere'de vizyona girdi.

William Golding ve karısı Ann, çocuklarına, ıssız adada geçen (o yıllarda ne de çok sevilirmiş bu konu) romanlar, hikayeler okurlarmış. Bir gün William karısına, “Niçin ben böyle bir roman yazmıyorum ki?” demiş, “Ben yazsam, ıssız adaya düşen çocukların *gerçekte* nasıl davranacaklarını anlatırım. Ne dersin, hiç de fena olmaz, değil mi?”

Sineklerin Tanrısı’na, Ballantyne’in meşhur romanı Mercan Adası’nın parodisi derken abartmış olmayız. Kahramanlarının ikisine, Mercan Adası’ndaki çocukların adlarını vermiş William Golding. Kitabın başlangıç bölümlerinde çocukların biri, Ralph, zorunlu olarak bu ıssız adada yaşıyor olsalar da güzel vakit geçirebileceklerine inandırmaya çalışır diğer çocukları. “Hani kitaplardaki gibi...” der. Diğer çocuklar hep bir ağızdan heyecanla bağırırlar: “Evet! Define Adası, Kırlangıçlar ve Amazonlar, Mercan Adası...”

Golding’in kahramanları, Ballantyne’nin kahramanlarından farklı davranırlar. Mercan Adası’nın birbiri için tehlike taşımayan, yiyecekleri paylaşan, vahşi yerlilere karşı birleşen çocukları yerine, Sineklerin Tanrısı’nda güç peşinde koşan, kendini korumak için ötekilerle çatışan çocuklar vardır.

İnsanın doğası, el ele vermekten çok birbirine karşı olmaya, desteklemekten çok tökezletmeye, sevmekten çok ezmeye, özgür bırakmaktan çok baskı kurmaya mı yatkın?

6 Ağustos 1893 – Türkçe edebiyatın ilk köy romanı Karabibik’in yazarı Nabizade Nazım öldü.

Sanatta gerçekçilik akımının yayıldığı yıllarmış. Karabibik’i okuyucusunun isteklerini göz önüne alarak yazdığını söylemiş Nabizade Nazım. Bu kitabı köyde yaşamadan, İstanbul’dan, oturduğu yerden yazmış sanırım fakat, Türk edebiyatında psikoloji öğelerinin kullanıldığı ilk roman olarak bilinen Zehra’yı yazarken tulumbacıların yaşamlarını daha iyi aktarabilmek için, günlerini uzun süre tulumbacılar kahvesinde geçirmiş, tulumbacılık yapmış.

Zehra romanının başlıca kişilerinden biri de İstanbul (eski İstanbul) kenti.

“(…) İstanbul’u ilk defa görmeye gelen duygulu bir insanı düşününüz. Doğa güzelliklerine düşkün olması gereken bu ziyaretçi, Fenerler hizasından Boğaz içine girmeye başladığı zaman gözlerinin önünde öyle gönül açıcı bir görünümle karşılaşır ki (...) şaşkınlık dolu bakışlarına zarif zarif yalılarla süslenmiş olan etekleri çok güzel bir denizin şırıltılı dalgalarıyla ıslanmakta bulunan yilankavi yeşil tepeler tesadüf eder.”

“(...) Şişli’yi geçtiler. Kağıthane Caddesinden doğru giderek yolun dirsek noktasında durdular. İki gün önce İstanbul göğünü kaplamış olan dolgun bulutlar, Kağıthane Vadisi’ni bir güzel sulamış, çayırklar bu bengisiyle renklenmişti. Sağda Maslak tepeleri ve Büyükdere caddesinin sıra sıra ağaçları sanki vadinin bu tazeliğini seyretmeye koşuyormuş sanılıyordu.”

“(...) Hele bir Cumartesi gecesi idi ki, bir saz takımı coşturucu ezgileriyle on, on beş sandal ve kayık halkını başına toplamış, hüseyin faslı yapıyordu. Pazarbaşı’nda Tatyos’un takımı çalmaktaydı.”

Pazarbaşı’nda bir yaz gecesi... Nasıldı eski İstanbul? Sandallarla mehtaba çıkmaktan ibaret değildi elbette. Her şeyiyle nasıldı?

Tarihi, kitaplarda yazıldığı kadarıyla biliyor olmak rahatsız edici.

Nabizade’nin sözcüklerine Kemanî Tatyos Efendi’nin Kürdilihicazkâr Saz Semai’si eşlik etmeli diye düşünüyorum... Kanunun sesi odaya yayılıyor; buğulu camdaki yağmur damlaları gibi Tatyos’un notaları.

7 Ağustos 1941 – Geleneksel Hint şiirinin son temsilcilerinden Rabindranath Tagore öldü.

Annem Tagore’u çok severmiş gençliğinde. Babamla tanıştıklarında, o sıralarda okuyup çok sevdiği Gitanjali’den bir tane de ona hediye etmiş.

“Zihnin korkusuz olduğu ve başın dik tutulduğu; bilginin özgür olduğu; dünyanın iç duvarlarla kısım kısım ayrılmadığı; sözcüklerin hakikatin derinliğinden doğduğu; sonu gelmez çabanın kollarını yetkinliğe doğru uzattığı; aklın berrak akışının, ölü alışkanlıkların yavan çölüne doğru yolunu şaşırmadığı; ve zihnin senin tarafından, sürekli genişleyen düşünce ve eyleme sevk edildiği bir diyarda - işte öyle bir özgürlük cennetine, ey Tanrım, uyandır benim ülkemi...”

Gitanjali, Bölüm XXXV

“Eğer bir yıldız gibi ıslık ıslık ve bir yıldız kadar parlak. / Ne çıkar ateşböceği sansalar beni?”
der bir başka şiirinde Rabindranath Tagore.

10 Ağustos 1959 – İstanbul Mecidiyeköy’de, sahibinin elinden kaçan bir ayı, mahalle halkını elindeki sopayla kovaladı, öldürülen ayının derisi merasimle yüzüldü.

Dünyanın gitgide daha kötü, insanların daha acımasız olduğundan söz ediliyor, eskiye özlem duyuluyor ama işte bir zamanlar çok daha barbar olduğumuzun göstergesi.

Şimdilerde ayılar sokaklarda oynatılmıyor, törenle derileri yüzülmüyor. Sirklerdeki gösterilerde hayvanların, özellikle vahşi hayvanların kullanılmasının insanca bir davranış olmadığı konuşuluyor bugünlerde, yasaklanması çağrısı yapılıyor.

Artık İstanbul sokaklarında kediler saltanatı hüküm sürüyor; mahallenin iri yarı iki köpeği kitapçı dükkanının girişine, lokantanın önündeki taşlığa, kafedeki masanın altına dilediği gibi uzanıyor.

13 Ağustos 1950 – Tiyatro sanatçısı ve kantocu Kınar Hanım öldü.

Ece Ayhan'dan:

Bir çakıl taşları gülümseyişi ağlarmış karafaki rakısıyla / şimdi dipsiz kuyulara su olan Kınar Hanım'dan / düz saçlarıyla ne yapsın Şehzadebaşı tiyatrolarında şapkalarını tüketemezmiş hiç / (...) Ve içinde birikmiş ut çalan kadın elleri olurmuş hep / gibi bir üzünç sökün edermiş akşamları ağlarken kuyulara Kınar Hanım'ın denizlerinden.

28 Ağustos 1965 – Beatles grubunun Kaliforniya'daki Balboa Stadi'nda verdiği konserden sonra grup üyelerinin üzerinde dolaştığı çimler hatıra olarak beraberlerinde götürülmek üzere genç kızlar tarafından söküldü.

Beatles'ı 1964'deki Avustralya turu sırasında, Sydney stadyumunda izlemiş bir iş arkadaşım vardı. Deborah. "Beatles çılgınlığının başladığı yıllardı." demişti. "Daha yeni yeni tanınıyorlardı dünyada. Hepimiz deli gibiydik konserde. Ağlıyorduk, çığlık atıyorduk, havaya zıplıyorduk. Pabucunun tekini yitirenler, çorabı kaçanlar... Yüzlerde okunan bin bir duygu. Kimisi kahkaha atıyor, kimisi elleriyle yanaklarını örtmüş, şaşkın, heyecanlı bakıyor... Hiç unutmayacağım o günü. Beatles'ı canlı gördüm, sahnede gördüm. Bu ne demek, biliyor musun?"

On altı yaşındaydı, odasına Beatles posterleri asıyor, "Love Me Do"yu, "Baby It's You"yu her gün defalarca dinliyordu. Tüm yaşamı Beatles olan arkadaşları vardı. Saçının kesiminden giydiği botlara kadar Beatles'e öykünen... Çayını Beatles kupasında içen... Boynunda Beatles

kolyesi taşıyan... İki de bir “She Loves You Yeah Yeah Yeah” diye mırıldanan Belinda şimdi kim bilir neredeydi?

Beatles’in uçağının Sydney Havalimanı’na inişini televizyonda izlemişti Deborah. Uçağın kapısı açılıp da dört delikanlı merdivenlerin başında görününce, gözyaşlarını tutamamıştı. Şimdi ise bu büyük şirketin satın almasını yapıyor, ciddi ve ağır başlı, masasında oturuyordu.

“Beatles’in Avustralya turunu yaptığı o hafta, en çok da konser sırasında olmak üzere epeyce ağladım.” dedi. Gülümsedi, sonra bilgisayarındaki rakamlara döndü.

Eylül - Ekim

3 Eylül 1976 - Uzay aracı Viking 2, Mars'a indi.

Geceyle boyanmış göğe bakıyorum, birkaç saat sonra kızıl dalgalarla ağaracak gün. Gökyüzünü izlerken, evrenin sonsuzluğunu, bizim gelip geçiciliğimizi duyumsamak çok kolay. İçinde yaşadığımız bu kocaman Boşluk, bize hem yeni olasılıklar sunuyor hem de ne denli küçük ve kayda alınmaya değmez olduğumuzu (yansız olarak bakarsak) anımsatıyor.

Yakın zamanda yitirdiği babası Hubble Uzay teleskobunun geliştirilmesinde çalışan bilim adamlarından biri olan, Pulitzer ödüllü şair Tracey K. Smith'in son şiir kitabının adı Mars'ta Yaşam.

Tracey K. Smith benim hissettiklerime benzer duygularla mı izlemiş göğü bilmiyorum ama kitabı üzerine bir eleştiri/ yorum yazısı şöyle diyordu: "Sorunun yanıtını bulmak için, dine, bilime, sanata yöneliyoruz fakat bitmiyor sorularımız; en çok da yaşanan büyük acılar karşısında. Smith'in felsefeyle örülmüş şiirleri çocukluğa, acıya ve derin boşluğa (Uzay) ait. Özellikle ilk bölümdeki şiirler yitirdiği babası için bir ağıt gibi. Göğe ve yıldızlara dalıp düşler kurmanın ne denli kolay ve çekici olduğunu, ama asıl, Dünya'daki var oluşumuzla yüzleşmemiz gerektiğini söylüyor bir yandan da."

... Biz/ Her yerde O'nu aradık / Kutsal kitaplarda ve bilimde / Okyanusun dibinde bir çatlaktan çiçeklenecekmiş gibi /Direniyor hâlâ O, yanlışa ve doğruya / Tutkumuz engel kabullenmemize / Yatıştırılmıyor, çözülemiyor / Kimi romanlar gibi O / muhteşem ve anlaşılmaz (It & Co.; The Life on Mars)

Mars'ta koloni kurma tasarısıyla araştırmaların yapıldığı zamanlardayız. Mars hayallerinin (en azından şimdilik hayal, uzun süre daha da öyle olacağı benziyor) etik olmayan bir yanı da yok mu? Mars'ta, savaşılacak, toprakları elinden alınacak, hor görülecek bir yerli halk yoksa da gelişmelerden kimlerin yararlanacağı konusu düşündürücü. Tarihteki Keşifler Çağı sonrasında yeni ulaşılan topraklar nasıl paylaşılmışsa, tasarının başarılı olması halinde, güçlü olanlar yine sahiplenecekler, paylaşacaklar gezegeni. Mars için yatırım yapmış olan özel şirketlerin sözünün geçeceği belli. Bilgi ve parasal olarak üstün olan her zaman olduğu gibi, yeni durumdan da en çok yararlanan olacak. Irk ve din çatışmasının büyük olasılıkla Uzay'a

taşınacağını da düşünebiliriz. Mars'la ilgili bilmediğimizi bile bilmediğimiz kim bilir neler var. "İnsan"ın kişiliğini ise çok iyi biliyoruz. Çatışmalar, baskılar, sahiplenmeler, ölümler... Mars tasarısının gerçekleşmesi, belki gidenlerin, belki de Dünya'dakilerin zararı pahasına olabilir. Elbette insanlık vaz geçemez Uzay'ı araştırmaktan, fakat sanırım bilginin yanı sıra bilgelik de gerekiyor bu yolda yürürken.

4 Eylül 1964 – Endonezya hükümeti, Beatles modeli saç kesimini yasakladı.

60'larda, her yerde olduğu gibi Endonezya'da da Beatles'a hayran olan gençler saçlarını onlarla aynı model kestirmeye başlayınca, devlet başkanı Sukarno çok sinirlenmiş. Beatles'ın müziğinin gelişigüzel sesler içeren bir gürültüden başka bir şey olmadığını söyleyen Sukarno'nun getirdiği tek yasak, saç modeline değil. Grup üyelerinin giydikleri dar pantolonlardan da hoşlanmadığı için bir kural koymuş. Ülkenin polisleri yanlarında küçük bir ketçap şişesi taşıyacaklar, gerekli görürlerse, gençlerden şişeyi pantolonlarının paçasından sokmalarını isteyeceklermiş. Dar pantolonların cezası kesilmekmiş.

Her şeye karşın, belki biraz da o yüzden, Endonezya gençliği, Beatles'ı hep sevmiş; aralarından benzer rock grupları çıkmış. En ünlüleri olan Koes Plus'ın üyelerini, bir bahane bulup tutuklatmış Sukarno. Hapisteki günlerini iyi değerlendiren Koes Plus, Hapishane'de Yaşam diye bir albüm yayınlamış daha sonra.

5 Eylül – Gün üzülməsi: Güneş batarken dağ tepelerinde kalan son ışıklar.

Anlamına ne denli yakışan ne de güzel bir deyiş bu.

7 Eylül – Bibliyofil: Kitap tutkunu

Bir kimseyi bibliyofil yapan tam olarak nedir? Kitapları seven, okuyan, biriktiren, özellikle de eski ve değerli baskılarını toplayan kişi olarak tanımlanıyor bibliyofil. Ölçütü var mı? Sahip olunan kitap sayısı mı? Bunların türleri mi? Belli bir sürede okunan kitapların sayısı ve onların türleri mi? Bulanık bir tanım gibi geliyor bana bibliyofil tanımı. Bir dergide okumuştum,

“Bilim kurgu kitapları bibliyofiliyim ben” diyordu yazan kişi. Bibliyofil olduğunu iddia etmekle bibliyofil olunur mu?

Bir sahafa ya da kütüphaneye girince heyecan duymak. Kitapla geçirilecek bir günü insanlarla geçirilecek bir güne yeğlemek. Başkaları hakkında, okudukları kitaplara dayanarak yargıya varmak. Ödünç verdiğiniz kitap geri gelmediği zaman, aynısından kendiniz için de bir tane satın almak. Kütüphaneden ödünç alarak okuduğunuz kitabı çok sevdiğinizde evde, kitaplığınızda bulunması için de bir tane satın almak. Az bulunan, eski kitaplar için bazen yüklüce rakamlar ödemek. Bütün bunlar kitap tutkunu olmakla eş anlamlı fakat gerçek bir bibliyofil, okumayı sevdiği için okuyan herhangi bir kitap severden farklı olsa gerek. Kitaplara dair derin bir bilgi de eşlik etmeli bence bu okumaya, ve bilgiye erişme çabası.

8 Eylül - Attila İlhan: “En iddialı romancılarımız bile eserlerini bir çeşit “tefrika tekniği” üzerine kuruyorlar mı? Yerli filmle yerli roman arasındaki mesafenin her gün biraz daha azaldığı bir gerçek değil mi?”

Attila İlhan bu gözlemi sanırım 1950’lerin sonlarında yapmış. Ya şimdi? Pek çok yazar ve yayınevi maddi kaygıyla yola çıkarken tefrika özellikleri taşıyan romanların sayısı 1950’leri sönük bırakacak sayıda. Tefrika özelliği derken aslında özelliklerinin yalnızca birinden, her bölümün sonunda bir sonraki bölüme devam etmeyi sağlamak üzere, hareketin/ heyecanın/ beklentinin/ merakın dorukta tutulmaya çalışılmasından söz ediyorum.

Fakat tefrika romanın mutlaka popüler (ticari) roman olması gerekmiyor. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında, bugün klasik olarak kabul ettiğimiz kimi romanlar da gazete ya da dergilerde tefrika edilmiş. İşte bazıları: Goriot Baba (Honoré de Balzac), Madam Bovary (Gustave Flaubert), Anna Karenina, Yeraltından Notlar, Savaş ve Barış (Leo Tolstoy), Suç ve Ceza (Fyodor Dostoevsky), Ulysses (James Joyce), Kaybolan Masumiyet (Thomas Hardy), Karanlıkta Kahkaha (Vladimir Nabokov), Geceler Tatlıdır (Scott Fitzgerald), Aşk-ı Memnu, Mai ve Siyah, Ferdi ve Şürekası (Halit Ziya Uşaklıgil), Şık (Hüseyin Rahmi Gürpınar), Çingene Kızı (Halide Edip Adıvar), Eylül (Mehmed Rauf).

15 Eylül 1885 – D.H. Lawrence doğdu.

D.H. Lawrence'ın İtalya'da Alacakaranlık adlı kitabını okurken, Yün Eğiren Kadın ve Keşifler başlıklı bölümde, yukarıdaki konumuz Mars'la karşılaştım. Terasta, güneşin altında durmaksızın yün eğiren kadından söz ederken şöyle diyor D.H. Lawrence: "Cennet kadar saf ve aşkın bakışlarla bana baktı. Ben onun için çevrenin bir parçasıydım. Hepsi bu. Dünyası saf ve mutlaktı. Benliğinin farkında değildi; çünkü evrende kendi evreni dışında bir şeyin var olduğundan haberi yoktu. (...) Biz de yıldızları böyle algılarız. (...) Evren beni emip içine alır ama evren ben değildir. "Mars'ta yerleşilmiş" dersem, Mars'a yapılan gönderme bağlamında "yerleşilmiş" sözcüğü ile ne demek istediğimi tam bilemem. Yalnızca o dünyanın benim dünyam olmadığını kastedebilirim. Ben küçük evrenim, ama bir de ben olmayan büyük evren var.

İtalya'da Alacakaranlık, gezi kitabı olarak yayımlanmış olsa da her bir bölüm, İtalya'yla birlikte D.H. Lawrence'ı tanımamızı sağlayan birer öykü gibi.

21 Eylül 1975 – Ressam ve şair Bedri Rahmi Eyüboğlu öldü.

"Penceremin önünde deliklerden ışık boşanan / Kocaman bir gemi durdu Yarab! / Benim de içimde bu kadar ışık yansa / Dünyalar benim olurdu. / Senin en karanlık göklerinde salkım salkım yıldızların var / Benim içimde insan ayağı değmemiş karanlıklar. (...) Kocaman geminizde bana da avuç içi kadar / Bir yer verin! / İçimi bir keten gibi örüp size vereyim / Hasır masalarınızın üstüne serin / Beni de götürün" (Beni de Götürün'den)

Kaçma, uzaklaşma isteğini ne güzel anlatıyor bu şiirinde Bedri Rahmi.

23 Eylül 1973 – Şair Pablo Neruda öldü.

Pablo Neruda'nın çok eski, sararmış, yıpranmış küçücük bir kitabı var elimde: 20 Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı. "Neruda adını ilk duyuran yapıştır bu kitap." yazmış önsözünde Sait Maden. "Nereden geliyor bu başarı? Neye dayanıyor? Altmış yıldır Latin Amerika'nın bütün kentlerinde; okul çevrelerinde olsun, arkadaş toplantılarında, meyhanelerde, fabrikalarda, çiftliklerde, haciendalarda olsun, okunup durmasındaki giz ne?"

“Çok açık” diye yine kendisi yanıtıyor. “Daha yirmisindeki o çırak ozan, bu küçük kitapta kendi yürek çırpıntılarını açıklamaya çalışırken, farkına varmadan, her çağıdaki, her toplumdaki yürek çırpıntılarını da anlatmıştı.”

Gönül lambam pembeye boyar ayaklarını / acı şarabım senin dudağınla tatlanır / ah benim günbatımı şarkımın biçicisi / seni ıssız düşlerim hep yanlarında sanır. (Alacakaranlıkta’dan)

29 Eylül - Oktay Rıfat -Tecelli: *Nedir bu benim çilem/ Hesap bilmem/ Muhasebede memurum/ En sevdiğim yemek imam bayıldı/ Dokunur/ Bir kız tanırım çilli/ Ben onu severim/ O beni sevmez*

“Tecelli şiirinin ben kişinin tüm derdi son dizeyi söylemektir.” diyordu bir yazıda, “Çilli kız onu seviyor olsaydı, hesap bilmeden muhasebede çalışmak ve imambayıldının dokunması büyük olasılıkla önemli bir sorun gibi görünmeyecekti.”

Bundan emin değilim. Çilli kız sevseydi, bakın işte asıl o zaman, ağız tadıyla bir imambayıldı yiyemediğine yanacaktı şiirin kahramanı. Hele hele hesap bilmeden muhasebecilik... Çilli kız evde onu bekliyor olunca, yakınmayı bırakıp hesap öğrenmeye koşması gerekecekti kahramanımızın.

15 Ekim – Dünya El Yıkama Günü

İnsanlığın, gerekliliği en kolay anlaşılır, en kendiliğinden öğrenilecek, en akla yakın eylemler için bile özel “farkındalık” eğitimine gereksinim duyduğunu gösteren gün, bence bugün.

31 Ekim – Kebikeç: Kitapları haşereden koruyan meleğin adı.

El yazması kitaplar zamanında, kitabın bazen başına, bazen sonuna tılsımlı sözcük “Ya Kebikeç” yazılmış. “Kebikeç! Böcekler kralı! Bu kitabı esirge”.

Kebikeçin, kitapları kitap kurtlarından koruyan, böcekler aleminden sorumlu melek ya da cin olduğuna inanılmış.

Bu işe yarar cin, ranunculus asiaticus ya da Türkçe adıyla düğün çiçeği bitkisinden başka bir şey değil.

Kasım – Aralık 2018

9 Kasım 1818 – Babalar ve Oğullar yazarı İvan Sergeyeviç Turgenyev doğdu.

Turgenyev ile Dostoyevski'nin çalkantılı ilişkisi, Rus edebiyatının renkli gerçeği. İki büyük yazar birbirleriyle bol bol atışmışlar. Dostoyevski Almanya gezisi sırasında, o sıralar orada yaşıyor olan arkadaşını ziyarete gitmiş. Baden-Baden'de öğle yemeği yerlerken, Turgenyev'in Almanları sürekli olarak övüp, Rusları kötülemesine çok sinirlenince "Bir teleskop edinsen iyi olacak," demiş öfkeyle.

"Neden?" diye sormuş Turgenyev.

"Rusya'yı bu kadar uzaktan ancak bir teleskopla görebilirsin."

Biri Almanya sevgisiyle dolu, kendini neredeyse Alman gibi görüyor. Öteki yüreği Rusya için atan bir yurtsever.

Avustralyalı yazar Robert Dessaix, Turgenyev'in adımlarını izleyerek Rusya, Almanya ve Fransa'da dolaştıktan sonra bir anı/gezi kitabı yazdı. İnsanlığı Hamlet'ler ve Don Kişot'lar diye ikiye ayıran Turgenyev'i, düşünmeyi seven, kuşkucu ve alaycı Hamletler grubuna, Dostoyevski'yi ise inancına tutkuyla bağlı, bu uğurda hiçbir şeyi yapmaktan kaçınmayan Don Kişotlar grubuna katıyor Robert Dessaix.

Rus klasikleriyle Tolstoy'u ve Dostoyevski'yi okuyarak tanıştım. Savaş ve Barış, Suç ve Ceza. Turgenyev'i ilk kez ne zaman okuduğumu anımsamıyorum. O da Rus edebiyatının büyük yazarlarından olmasına karşın, Dostoyevski ve Tolstoy'un gölgesinde kalmış sanki. Robert Dessaix, Turgenyev'in, nazik ve terbiyeli biri olmasına da bağlıyor bunu, Dostoyevski'nin öfkeli, abartılı, süslü yazı dilinin yanında Turgenyev'in zarif ve alçak gönüllü dilinin dikkatleri yeterince toplayamadığını yazıyor. Biri sağanak, diğeri hafif yağmur.

Yazarları yapıtlarından tanımak yetmiyor, yaşamlarını da bilmek istiyoruz. Günümüzde sanatçıların birer medya kişiliği haline geldiğinden yakınsak da (ve bu doğru bile olsa), sevdiğimiz yazarları yakından tanımak istemememiz, onların birer "yıldız"a dönüştüğü anlamına gelmez. Yalnızca neler yazdıkları değil, kim oldukları, nasıl yaşadıkları da ilgilendiriyor bizi; her şey bir bütünün parçası çünkü. Turgenyev ile Dostoyevski'nin kavgasını

okumak gülümsetmişti beni; içinde kötülük olmayan, biraz çocukça bir öfkeye tanık olmak gibiydi.

9 Kasım – Ayrık bir Edip: Demir Özlü. 99 Yüz, İzdüşümler, Cemal Süreyya

Cemal Süreyya, Demir Özlü için “Bütün dogmalara karşı çıktı.” diyor. “Bunu yalnız sanatında ve düşüncesinde değil, özel hayatında, dostluk ilişkilerinde de, bir ara üstlendiği siyasal rolde de gerçekleştirmeye yöneldi.”

Geçenlerde Demir Özlü’nün Eve Dönüş adlı öyküsünü okudum yeniden. Bazı öykülerde birkaç cümle hep bizimle kalır. İşte onlardan birkaçı:

“Babam -içinde gecenin yıldızları- küçük pencereyle, tabakların durduğu camlı dolabın arasındaki koltuğundan başını kaldırıp da bana “nerdeydin?” demeyecektir. Hiçbir şey olmamış gibi karşılayacaklardır beni.

(...) Ben dışardayım. Dışarısoğuk ve karanlık. (...) Oysa onlar buradalar. Yemek odasındalar. Yemek odası sıcaktır, aydınlıktır. Yemek odasında duvarlar yağlı boyadır. (...) Babam gözlüklerinin üzerinden bakacak. Annemin gözlerine bir sevinç gizlenecektir.”

12 Kasım 1840 – Düşünen Adam heykeli ile ünlü heykeltıraş Francois Auguste Rodin doğdu.

Rodin adını duyunca, Düşünen Adam heykeli kadar Camille Claudel de aklıma gelir. Kadınların sanatçı olabileceğini düşünmek bile istemeyen bir toplumda sanatçılığını kabul ettirmeye çalışan bir kadın.

O yıllarda pek çok okul kız öğrencilere açık bile değil, Camille’se, Paris’teki bir sanat okuluna kabul edilen birkaç genç kızdan biri. Rodin’in atölyesinde çalışmaya başladıktan sonra, kendisinden yirmi dört yaş büyük bu ünlü adamın hem çalışma arkadaşı hem esin kaynağı hem sevgilisi, hem sırdaşı oluyor, fakat Rodin yirmi yıldır birlikte yaşadığı Rose Beuret’i terketmeye hazır değil. Sonrası bunalımlar, hastalıklar Camille için.

Rodin’le ilişkisinin, Camille Claudel’i hem yarattığı hem de yok ettiği söyleniyor.

27 Kasım 1958 – Nafia Bakanı Tevfik İleri muhalefetin alışveriş kuyrukları eleştirisini insafsızlık olarak değerlendirip “Kuyruk bir malın mevcudiyetinin ve o malı alabilecek vatandaşların varlığının simgesidir.” dedi.

Yıllar önce İstanbul’da üniversite öğrencisiyken bir türlü gelmeyen otobüslerin duraklarında uzun, upuzun kuyruklar oluşurdu. Öfkelenmek yerine, ah, bu kuyruklar otobüsümüzün varlığının işareti deyip sevinmeliymişiz demek ki. Bir saat gecikmeyle bile olsa sonunda geliyorlardı ya!

4 Aralık 1975 – Siyaset bilimci Hannah Arendt öldü.

Düşünce nedir, tanımlayabilir miyiz? Her an bir şeyler düşünmek zorunda olduğundan yakınan günümüz insanının zihninde olup biten, düşünmek mi gerçekten?

Meditasyonda, bir “aydınlanma” haline varmak için zihnimizi susturmak istediğimizde, “düşünmek” eylemini daha yüce bir “oluş”a varmaya engel bir hal olarak görmüş oluyoruz. Belki de öyle! Hannah Arendt’e göre herhangi bir anda zihnimizde uçuşan bütün bu düşünceler, belli bir şeye tepki. Tasa, sıkıntı, düş kırıklığı halleri. Zihnin kendi kendine yaptığı gevezelik. Bunların gerçek bir düşünce süreciyle ilgisi yok, diyor Hannah Arendt, çok değil, az düşünüyoruz. Onun düşünmek ile kastettiği, beyni, tüm güçlerini toplayarak, bir şeyi anlamak, kavramak, çözümlmek için harekete geçirmek.

25 Aralık 1962 – Harper Lee’nin 1960’da yazdığı, Pulitzer ödüllü romanından uyarlanan Bülbülü Öldürmek filmi gösterime girdi.

Yaşamı boyunca yalnızca iki roman yazan, ilk romanı Tespih Ağacının Gölgesinde, ünlü romanı Bülbülü Öldürmek’ten elli beş yıl sonra, ölümündense yalnızca bir yıl önce yayımlanan Harper Lee.

2007’de, gözler önüne çıktığı çok seyrek zamanlardan biri olan bir ödül töreninde, konuşma yapmasını isteyenleri, “Sessiz kalmak saçmalamaktan iyidir.” diye yanıtladı.

26 Aralık – Edebiyat Matineleri: 1950’li yıllarda, İstanbul’da okul salonlarında, tiyatrolarda, halkevlerinde, yazarların öykü, şairlerin şiir okuduğu büyük ilgi gören toplantılar.

Ne güzel bir Türkiye varmış o yıllarda. Özdemir Asaf, Attila İlhan, Cemal Süreyya, Edip Cansever, Behçet Necatigil... Onları kendi seslerinden dinlemek, izlemek...

“Yahu, her gün sahneye çıkıp okuyoruz, Müzeyyen Senar’ı bile geçtik” diyen Behçet Necatigil bir de şiir yazmış edebiyat matineleri için:

Kaykılmış koltuğunda bir kız / Çiğner çiklet / Bir oğlan dalgada / Geldiğine pişman uyuklar / Bir başkası arkada / Hiç bulabilir mi beyaz evi çok uzak uçurduğunuz kuş? / (...) Okudunuz / Bittiğine memnun / Anlamamış / Bozuk paralar gibi düşer önümüze / Alkış / Gördünüz işte yerde / Çürük domatesler gibi ezik / Avuçlarda mıncıklanmış kalbiniz / Büyürken leke ince ipekte / Yeniden eğildiniz!

27 Aralık – Meşe: Memduh Şevket Esendal’ın kimi yazılarında kullandığı kendisiyle özdeşleşen mahlası.

M.Ş, M.Ş.E, Meşe, Mustafa Memduh, Mustafa Yalınkat, M. Oğulcuk, M.Ş. İstememoğlu. Türk edebiyatının en çok mahlas kullanan yazarlarından biri olmalı Memduh Şevket Esendal. Onunla bir söyleşi yapan Sunullah Arısoy, “M.Ş.E’nin Memduh Şevket Esendal olduğunu öğrenince çok şaşırdım.” diyor. “Biz Memduh Şevket Esendal adını başka alanlarda, politikada işittiğimiz, bildiğimiz için, böyle sessiz sedasız, iddiasız, adını sanını bile açıklamadan sanat alanında da önemli bir kişi olabileceğini nereden bilebilirdik...”

“Hikayelerinizdeki arınmış dil, ifade sadeliği ve akıcılığı, bugünün birçok yazarından ileride, o hikayeler tertemiz dilleriyle hala yaşayabiliyorlar, okunabiliyorlar, sevilebiliyorlar” sözlerine gülüyor Esendal. “Efendim,” diyor, “o benim marifetsizliğimden. Edebiyatı bilmediğimden. Bilsem öyle düpedüz yazar mıydım hiç? Marifetli insanlar öyle yapmazlar. Sözlerine, yazılarına marifetlerini sokarlar, hünerlerini gösterirler. Mesela bu derler, “müselles”e benziyordu. “Müselles”i bilmezseniz anlattığınız şeyi müsellese benzetebilir misiniz?”

Bu sözleriyle acaba hangi marifetli yazarlarla dalgasını geçiyor Meşe?

Saba Öymen
Takvimli Edebiyat Notları(III)

ekitap.ayorum.com